

Utredning på Julmyra

Särskild arkeologisk utredning, etapp 1 och 2

Julmyra gård
Julmyra 1:13
Vittinge socken
Uppland

Kaisu Anttila & Sara Hagström Yamamoto

Utredning på Julmyra

Särskild arkeologisk utredning,
etapp 1 och 2

Julmyra gård
Julmyra 1:13
Vittinge socken
Uppland

Kaisu Anttila & Sara H. Yamamoto

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2008

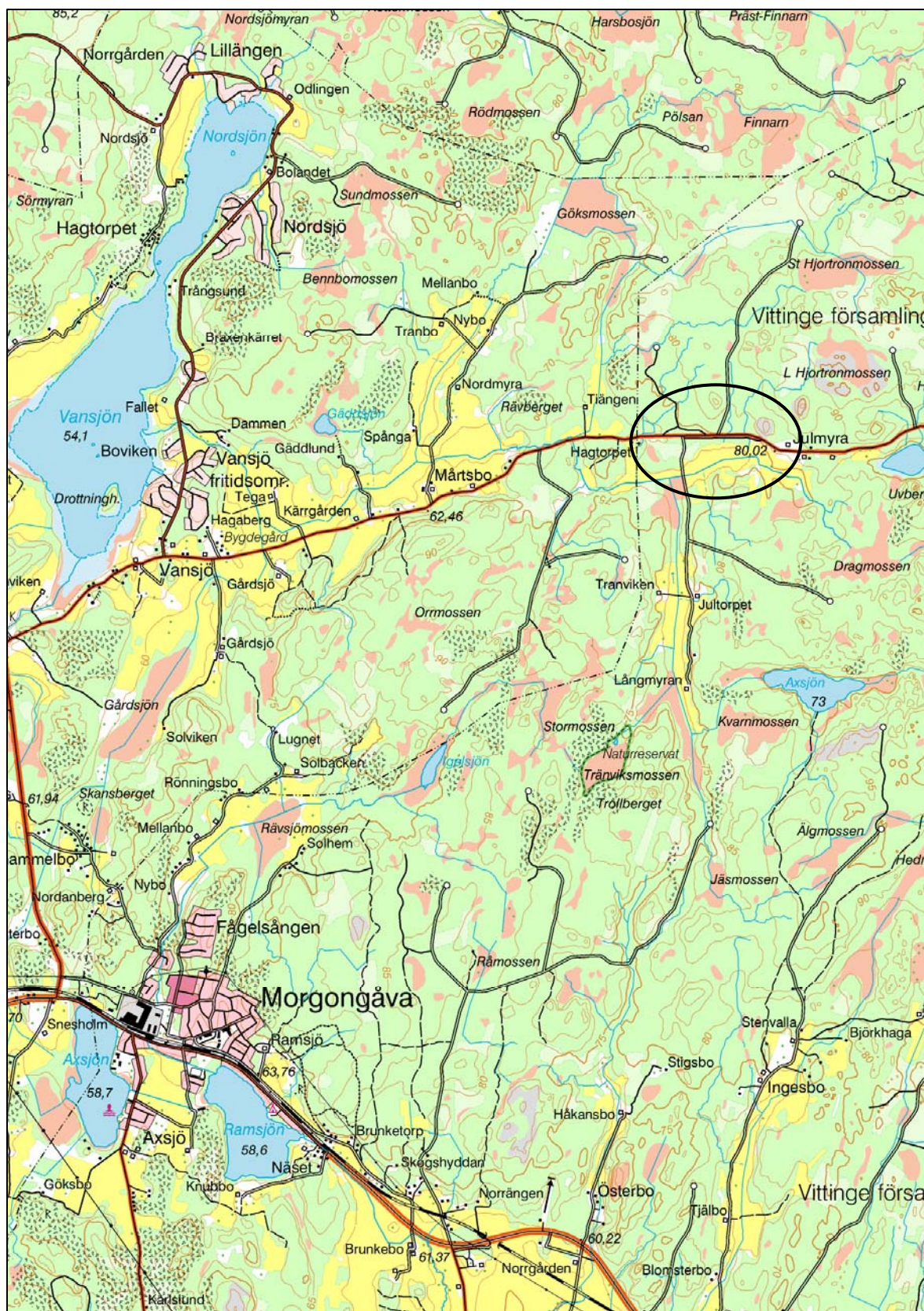
Omslagsfoto: En schakt genom kolbotten Kaisu Anttila

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-85741-96-0

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Genomförande och resultat.....	7
Studie av historiska kartor	7
Fältarbete.....	7
Tolkning och utvärdering.....	8
Referenser.....	10
Kart- och arkivmaterial.....	10
Litteratur.....	10
Tekniska och administrativa uppgifter.....	10
BILAGOR.....	11
Bilaga 1. Lämningsstabell	11

Figur 1. Utredningsområdets läge, markerat med en oval. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:50 000.

Inledning

Utredningen föranleddes av att Nära hem AB (Haninge) planerade att bebygga Julmyra Gård i Heby kommun med villor och parhus i olika etapper. Inom planområdet fanns fem befintliga villatomter. Med anledning av närheten till Julmyra gamla bytomt i öster, och förekomst av stenåldersfynd i sydost, beslutade Länsstyrelsen i Västmanlands län att en särskild arkeologisk utredning bör utföras inom området, i syfte att utröna om ytterligare fornlämningar kan finnas inom ytan (Dnr431-8776-05, 2005-10-28). Utredningen utfördes av Kulturmiljöavdelningen Västmanlands läns museum, projektledaren var Kaisu Anttila. Rapporten har skrivits 2007 av Kaisu Anttila och Sara Hagström Yamamoto i Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen.

Målsättning och metod

Utredningen syftade till att klargöra om ej kända fornlämningar finns inom planområdet. Utredningens resultat kommer att ligga till grund för kommande beslut om det är möjligt att bygga villor i området och om ytterligare arkeologiska åtgärder krävs.

Följande moment ingick i utredningen:

- Översiktligt studie av historiska kartor med avseende på bebyggelse och markanvändning.
- Fältinventering, dels för att klargöra om ytterligare fornlämningar finns inom området och dels i syfte att avgränsa områden som bör utredningsgrävas.
- I samband med fältinventeringen upptagning av provgropar på områdena som bedöms hysa förhistorisk bebyggelse.
- Lämningar som inte var fornlämningar och som bedömdes vara osäkra undersöktes med maskin.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet består dels av skogsmark med inslag av sankmarker, dels av betesmark. Höjdnivåerna varierar mellan 70-75 möh. Jordarten i partierna som inte är sankmark består av sandig morän. Marken är till stor del utnyttjad av gamla grustäkter och ny bebyggelse. Söder om utredningsområdet finns partier med lermark.

Utredningsområdets östra del ligger i anslutning till Julmyra gamla bytomt (Raä 173: 1), som har skriftliga belägg från medeltid (1389) och vars läge verifieras genom äldre officiella kartor. Vid Västmanlands läns museums kartering av bytomten 2005 fanns 19 synliga huslämningar. Dessutom påträffades en halvög (Raä 298) och ett gränsröse från nyare tid. Vid en utredning av senare datum (2007) än den aktuella utredningen påträffades ett antal övriga kulturhistoriska lämningar väster om utredningsområdet. Lämningarna utgjordes av en bebyggelselämning från senare tid, ett odlingsröse, röjningsrösen och två kolbottnar. Bebyggelselämningen identifierades på äldre kartor som torpet Vedkärret. Kolbottnar är en vanlig lämningstyp i området. Ungefär 5 km sydväst om utredningsområdet ligger Molnebo järnbruk som grundades 1791 och var

betydande under 1800-talets mitt. Järnframställningen krävde stora mängder träkol, vilket kolbottnarna i skogsmarken skvallrar om (Egebäck 2007).

I omgivningen finns ett flertal fornlämningar. Ett hundratal meter sydost om utredningsområdet, på en sandterass i åkermark ca 75 möh, har det påträffats tre kvartsavslag och lösfynd av en skafthålsyxa (Raä 182:1-2). I Västerlövsta socken, ca 1 km väster om utredningsområdet, finns två registrerade stenåldersboplatser (Raä 314, 315:1) och en fyndplats med kvartsavslag (Raä 315:2). På boplatserna har det påträffats slagen kvarts, ett fragment av en bergartsyxa och en knacksten. Dessa platser ligger i norra kanten av en bäckdalgång i sandig åkermark, ca 60 möh (Egebäck 2007:5). Det kan också nämnas att några kilometer sydväst om utredningsområdet, vid Ramsjön nära Morgongåva, har en stenåldersboplatz undersökts i omgångar av arkeologiska institutionen i Uppsala. Boplatzen visade spår av flera tidshorisonter. På den mesolitiska boplatzen påträffades bergartsyxor och avlagsmaterial i kvarts, bergart och asktuff. Strax intill fanns gravar från stridsyxekulturen. Lilla Ramsjöboplatsens mesolitiska del var belägen vid stranden på en sandig ås, på en större ö i en innerskärgård. Den är tolkad som en större boplatz mellan inlandet och skärgårdsområdet (Guinard & Vogel 2006: 13). I området kring Ramsjön har många boplatser av mesolitisk karaktär registrerats (Guinard 2006). De höglänta partierna vid Julmyra var del av samma mesolitiska skärgårdslandskap.

Fig 2. Utredningsområdet (blåmarkerat), söksbaksområdena (svartmarkerade och registrerade fornlämningar i närheten (rödmarkerade). Skala 1:10 000.

Genomförande och resultat

Studie av historiska kartor

En översiktlig studie av historiska kartor visar att det aktuella undersökningsområdet har utgjort av ängs- och skogsmarker i anknytning till Julmyra by. På den häradsökonomiska kartan från 1905-11 finns det bara ett hus på platsen för Julmyra gamla bytomt. Om man däremot går till 1700-talskartorna finns bebyggelsen lokaliserad på det gamla bytomtsläget. På en skogsdelningskarta från 1739 betecknas den östligaste delen av utredningsområdet som ängsmark (Karta LMS T65-31:1, 1739). På storskifteskartan från 1750 benämns samma äng som "hemängen". Den anges brukas i tegskiften och "fås theraf myrhö". Marken väster därom anges vara "skogsåkrar" (Karta FR 19-VIT-28, 1750). På ytterligare en storskifteskarta, daterad 1780, har en stor del av undersökningsområdets yta karterats. Man kan se att den angivna ängsmarken väster om bytomten följer gränser och utsträckning för nuvarande ängsmark. Ängan i östligaste delen av utredningsområdet benämns "byängen" och anges vara "myrvall". Ett litet parti inom byängen märks ut som stenbackar och "oduglig" mark. Området väster om byängen, mot bäcken kallas "myran". Det anges också finnas skog inom detta sankparti. Den norra halvan av undersökningsområdet förefaller tillhöra en annan bys ägor. På denna karta finns 2 huslägen (1 respektive 2 hus på varje läge) inritade inom "myrans" område. (Karta LMS T65-31:4). Det kan också nämnas att vägen genom Julmyra uppges komma från Mårtsbo på en karta från 1739 (Karta FR 19-VIT-20) och anges vara en "rid och gångväg till Järnlåsa" på en från 1750 (Karta LMS T65-31:2).

Fältarbete

Utredningsområdets storlek uppgick till ca 10 000 m². Inom tre områden avbanades 71 sökschakt (ca 2x1 m), med ca 10 m inbördes avstånd i Ö-V riktning och 20 m avstånd i N-S riktning. Inom område 1, nära bytomten, togs det upp 20 schakt. Inget av antikvariskt intresse påträffades. I område 2, där 30 schakt togs upp, påträffades inte heller något av antikvariskt intresse (fig 3).

Fig 3. Område 2 markerat med rött från NNÖ. Foto av Kaisu Anttila

I område 3 grävdes 21 provschakt. Ingen fornlämning påträffades men däremot två övriga kulturhistoriska lämningar i form av kolbottnar efter resmilor. Kolbottnarna låg inom schakt 9 och 14 (fig. 4).

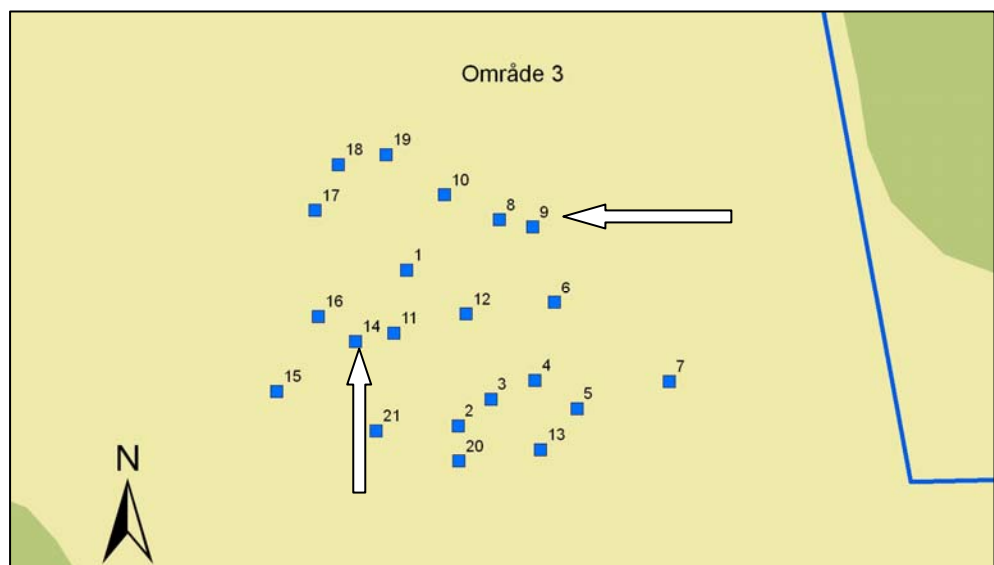

Fig 4. Område 3 med kolbottnar i schakt 9 och 14.

Tolkning och utvärdering

Vid utredningen påträffades inget av antikvariskt intresse. Med anledning av detta rekommenderas inga ytterligare antikvariska åtgärder. Det kan dock noteras att två kolbottnar efter resmilor påträffades och dokumenterades inom området. Kolningsanläggningar av olika typer har använts från förhistorisk tid. Resmilan är en variant av kolmila som kom i bruk under 1800-talets mitt, i och med järnbrukens expansion, och användes in på 1900-talet (Bergold 2001: 7). De påträffade resmilorna kan mycket väl ha anlagts för att producera kol till Molnebo järnbruk.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

- Karta, ”delning av skog”, Julmyra nr 1, Vittinge sn, Västmanland, 1739. LMS T65-31:1. Lantmäteristyrelsens arkiv.
- Karta, ”delning”, Västmanland, 1732, FR 19-VIT-20. Lantmäterimyndighetens arkiv.
- Storskifteskarta, Västmanland, 1750, FR 19-VIT-28. Lantmäterimyndighetens arkiv.
- Karta, ”delning av hemägor”, Julmyra nr 1, Vittinge sn, Västmanland, LMS T65-31:2. Lantmäteristyrelsens arkiv.
- Storskifteskarta, ”storskifte på hemägor”, Julmyra 1, Vittinge sn, Västmanland, LMS T65-31:4. Lantmäteristyrelsens arkiv.
- Häradsekonomska kartan, 1905-11, Morgongåva, Västmanland. J 112-83-4b.

Litteratur

- Bergold, H., 2001. Kolningsgropar i Torpstång. E 18/E 20. Närke, Götlunda socken, Torpstång 1:3. Raä 321. UV Bergslagen, Dokumentation av fältarbetsfasen 2000:6. Örebro.
- Egebäck, A., 2007. Torplämningar i morän. Arkeologisk särskild utredning. Västerlövsta-Mårtsbo 9:1, 7:1, 1:25, 1:26, 2:1, 1:5, Västerlövsta socken. Julmyra 1:13, Vittinge socken, Uppland. Kulturmiljövård i Mälardalen, Rapport 2007: 38. Västerås.
- Guinard, M., 2006. Brunkebo 1:3 (1:5) Arkeologisk utredning, steg 1. Brunkebo 1:4 (1:5), Vittinge socken, Heby kommun, Västmanlands län. SAU Rapport 2006:2. Uppsala.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Vlm dnr:</i>	Dnr 050241, projekt nr 20-556 Julmyra
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-8776-05
<i>Undersökningsperiod:</i>	November 2005
<i>Arkeologtimmar:</i>	49 timmar
<i>Maskintimmar:</i>	16 timmar
<i>Exploateringsyta:</i>	10 000 m ²
<i>Personal:</i>	Kaisu Anttila, Ulf Alström och Örjan Hermodsson
<i>Belägenhet:</i>	Julmyra 1:13, Vittinge sn, Uppland
<i>Ekonomisk karta:</i>	12H0d
<i>Koordinatsystem:</i>	Rikets nät (RT 90 2,5 gon V)
<i>Höjdsystem:</i>	RT 90
<i>Inmätningssystem:</i>	GPS (omr. 3)
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Denna rapport

BILAGOR

Bilaga 1. Lämningstabell

Lämningstyp	Typ	Egenskaps värde	Beskrivning	Längd	Bredd	Status	Schakt	X	Y	M ö h
Kolningsanläggning	kolbotten	resmila	Rund. Begränsad av vall i V-N-Ö, 2-3 m bred och 0,5-0,8 m hög. I S kanten finns en grop, ca 4 x 4 m och 1,5 m dj. I anslutning till kolbotten finns enstaka stenar, 0,5-0,8 m st. Bottenplanet verkar vara nedgrävt, Utanför kanten i V-N är flera täktgropar.	10 m	10 m	Ökl	9 (omr 3)	6651584	1568759	Ca 70
Kolningsanläggning	kolbotten	resmila	Rund.. Begränsad av en vall, 2-3 m br och 0,2-0,5 m h. Från V kanten löper en vall, 5 m l, 1,3 m br och 1 m h.. Kan vara en rest efter en täkt. I NNV kanten är en grop, ca 8x5 m (NV-SÖ) och 0,7 m dj. I S kanten är kolbotten skadad av recent schaktning.	16 m	16 m	Ökl	14 (omr 3)	6651566	1568732	Ca 70